

A Kis Antikva újjáéledése

Virágvölgyi András

TÓTFALUSI KIS MIKLÓS PÁLYÁJA

Az erdélyi születésű Tótfalusi Kis Miklós Németalföldön, a híres Blaeu nyomdában tanulta a mesterséget, amelyet érkezése előtt két évvel vett át Dirk Voskens, aki feltehetően maga tanította a tudásra éhes ifjút. Tótfalusi már 1683-ban sa-

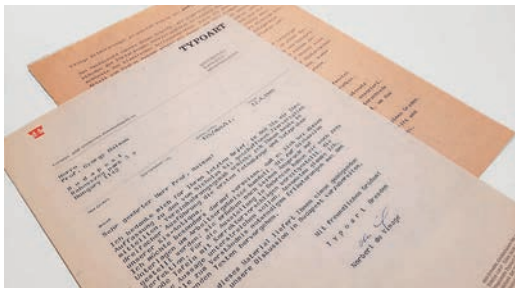

ját műhelyt tudott nyitni. Az általa nyomtatott 1684–1685-ös betűminta-lap később perdöntőnek bizonyult a Kis Antikva eredetének igazolásánál. 1685-ben ezekkel a betűkkel nyomtatta ki az Aranyos Bibliát, majd 1686-ban a zsoltárokat. Eddigre szakmájának mesterévé

vált, húsz ember dolgozott a keze alatt, kapcsolatot tartott olasz, lengyel, svéd, angol és német nyomdákkal. 1689-ben tért haza Lipcsén keresztül Erdélybe. Betűmatrikáit útközben kénytelen volt eladni, így azok Lipcsében maradtak Anton Janson örökösénél. Kolozsváron nyitott nyomdát. Itthoni munkásságát csak halála után kezdtek elismerni.

JAN TSCHICHOLD A KIS ANTIKVÁRÓL

Detlef Schäfer írta a Kis Antikváról 1989-ben: „Nem keltett még betűtípus akkora vitát, mint a

Norbert du Viange levele

Kis Antiqua, amelyet Jan Tschichold a régi antikvák legszebbjének nevezett.” A Lipcsében hagyott matricák miatt hosszú ideig azt hitték, hogy ezt a betűt Anton Janson tervezte. Haiman György és Beatrice Warde kutatásainak köszönhetően mára már minden kétséget kizáróan kiderült, hogy a tervező Tótfalusi Kis Miklós (nyugaton sokszor Nicholas Kis néven említik).

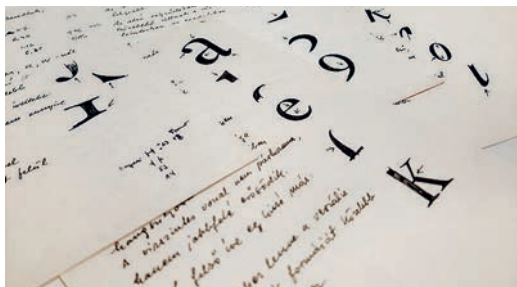
A TYPOART ÉS HILDEGARD KORGER

A német Typoart betűöntőde az 1980-as évek közepén úgy döntött, hogy felújítja és fényesedésre alkalmassá teszi Tótfalusi antikva betűit. A feladattal Hildegard Korgert bízta meg. A Typoart vezetője, Norbert du Viang felvette a kapcsolatot Haiman Györggyel és megmutatta neki Korgert új változatának vázlatait. Haiman két konzulenszt vont be: Nagy Zoltánt, a Margaret antikva tervezőjét és Virágvölgyi Pétert. Az újjáélesztett betűtípushoz fűzött javaslatok az MNL Békés Megyei Levéltárában található Haiman György hagyatékából kerültek elő. Ezúton is köszönöm Czégé Petrának ezzel kapcsolatos szíves segítségét.

NAGY ZOLTÁN MEGJEGYZÉSEI

A sorszámozás megfelel az ábrán látható sorszámozásnak. A 1–10. számú vázlatos betűillusztrációkat Nagy Zoltán rajzolta, a 11. számút Virágvölgyi Péter (az ábra a következő oldalon látható).

1. A verzál J betű alsó ívelése rövidebb az eredeti Tótfalusi-féle betűben, mint a Typoartos változatban.
2. A verzál G alsó szakállja nem ennyire hangsúlyozott az eredetiben.
3. A kurrens a betű felső szerkezete egy kissé más, mint az eredetie.
4. A kurrens c betű bal felső íve legyen kissé erősebb, hangsúlyozottabb.
5. A kurrens e betű bal alsó vonalvastagsága hangsúlyosabb az eredetiben, a harántvonal nem párhuzamos, hanem jobb felé erősödik.

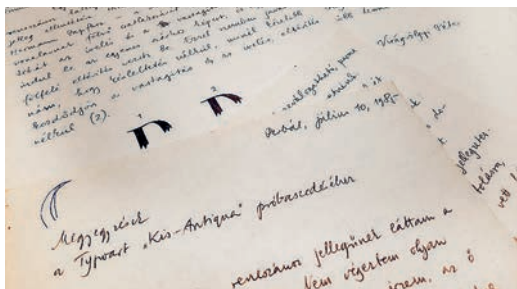

Nagy Zoltán megjegyzései

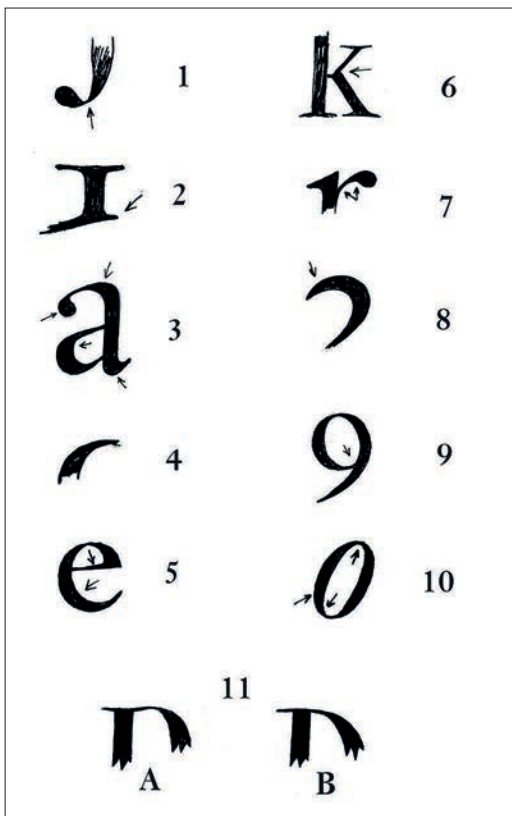
6. A verzális és kurrens k formáit talán helyes lenne közelebb hozni egymáshoz.
7. A kurrens r csepp formája lágyabb, lehetne rusztikusabb.
8. A 2-es és 3-as számoknál az eredetiben nincs meg a lapos toll nyomát jelző egyenes szakasz, ehelyett ez a rész teljesen ívelt.
9. A 6-os és a 9-es íve jobban belesimul a fővonalba.
10. A kurrens o az eredetiben nem olyan lágy hajlású, a belső negatív forma sarkosabb.

VIRÁGVÖLGYI PÉTER JAVASLATAI

„Reneszánsz jellegűnek láttam a bemutatott próbametszést.” Amint írja, eleinte azt hitte, hogy Hildegard Korger, mint sokan mások, magát is beleértve, annyira híve a reneszánsz kalligráfiának, hogy önkéntelenül kijavítja az attól idegen, barokkosabb vonásokat. A Tótfalusi-nyomtatványok alaposabb átnézése után belátta, hogy Nagy Zoltán és az ő megjegyzéseivel szemben felhozható az az érv, miszerint Kis Miklós eredeti betűből egy inkább reneszánsz és egy inkább barokk betűkészlet egyaránt összeválogatható. Azért teszi le voksát a barokk jellegzetességek erősítése mellett, mert a hitelesség fenntartásával (az eredeti betű 17. század végi) egy egyénibb, jel-

Virágvölgyi Péter javaslatai

Nagy Zoltán (1–10.) és Virágvölgyi Péter (11.) betűvázslatai

legzetesebb, kontrasztosabb, kalligráfiai értelemben kevésbé kiírt, „ropogósabb” összkép jönne létre. Csatlakozik Nagy Zoltánhoz abban, hogy legyen szorosabb a szedés képe. A szomszédos betűk távolsága ne a kurrens n betű szárainak belső távolságához legyen igazítva, hanem annál szűkebbre legyen véve, mert úgy látja, hogy a Tótfalusi-szedésekre javarészt ez a szorosság a jellemző.

Egy saját példát is hoz a reneszánsz kalligráfikus és a barokk metszett jelleg ellentétére. Ezt mutatja a 11. sorszámú jelölt rajz a kézzel rajzolt betűvázlatokat tartalmazó ábrán. Hildegard Korger – hasonlóan Hermann Zapfhoz – a verzál álló B, D, P, R betűk vonalainak felső csatlakozását úgy oldja meg, hogy az ívelés és a vastagítás késleltetve indul be az egyenes szárhoz képest. Az ívelést egy enyhe fölfelé eltérítés vezeti be (11. A). Ezzel szemben javasolja, hogy késleltetés nélkül, minél közelebb kezdődjön a vastagítás, felfelé ívelés, eltérés nélkül (11. B).

EHOS hnomus
EHOS hnomus

Kis Antiqua Now – címbetű és kenyérbetű

A TÖRTÉNET FOLYTATÁSA, ERHARD KAISER DIGITÁLIS VÁLTOZATA

A Typoart katalógusa az Elsner+Flake-hez került. Ők 2006-ban elhatározták, hogy a katalógus részeként náluk lévő Kis Antiquát újjáélesztik átdolgozott és kiegészített formában. Hildegard Korggerrel történt konzultáció után Erhard Kaiser lipcsei betűtervezőt bízták meg a feladattal, aki

ffj et ssz sz

Kis Antiqua Now – ligatúrák

két változatot is készített: egy kenyérbetűt és egy címbetűt. Erre az antikvára jellemzőek a viszonylag kis méretű kisbetűk, erős nagybetűk, határozott kontraszt a vékony és vastag betűszárak között. Egyedi és feszültséggel teli betű. A szerifeken már alig érezhető a konkáv vonalvezetés. A kurrens és a nagy O betű tengelye függőleges. A Kis Antiqua egy autentikus változata immár a digitális világban is elérhetővé vált.

Már a csomagolóiparban is!
Síkkimetsző szerszámok
és kiegészítői gyártása

DESZÁN KFT
www.deszan-cutters.hu
stanc@deszan.hu

CSOMAGOLÓANYAGOK

KICSIKNEK

ÉS

NAGYOKNAK

KARTON DOBOZOK | CÍMKÉK |
TEKERCESES ÖNTAPADÓK

KÖZVETLENÜL A GYÁRTÓTÓL!

PRINT 2000 NYOMDA KFT.

6000 KECSKEMÉT, NYOMDA U. 8. • +36 76/501-240
MEGRENDELES@PRINT2000.HU • WWW.PRINT2000.HU

Köszönjük a Papír karácsonyfadísz tervező verseny 1. helyezett alkotásának kivitelezéséhez nyújtott szponzori támogatást! A papír karácsonyfadísz e számunk 64. és 65. oldala közé kötött melléklet.